

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
TILLAR FAKULTETI
O'ZBEK VA RUS TILLARI KAFEDRASI

FILOLOGIK TADQIQOTLARNING
YANGI BOSQICHI:
ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA
ISTIQBOLLAR
XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI

2023-yil, 15-may

BUXORO – 2023

**V SHO'BA. QIYOSIY ADABIYOTSHUNOSLIK,
TARJIMASHUNOSLIK VA ADABIY TA'SIR MASALALARI**

THE EARLY SIGNS AND SYMBOLS	Khakimova	Surayyo
Iskandarovna.....		365
POETIK NUTQDA XIAZM HODISASI VA UNING VAZIFALARI	Bekmurodova	
Zebiniso Erkinovna.....		368
LINGUO-COUNTRYSTUDY AS A PHILOLOGICAL DISCIPLINE	Nuridinova	
Manzura Jurayevna.....		375
INGLIZ TILI DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN SAMARALI		
FOYDALANISH Isomiddinova Nozima Nazir qizi Saidova Zakira Tolibovna.....		380
PRODUCTIVE AND INTERACTIVE SPEAKING SKILLS	Rahimboyeva	Diyora.....
		382
ГРАФИК КОД: БАДИЙ МАТННИНГ СТРУКТУРАЛ ТАХЛИЛИДА ЯНГИ ТАЛҚИН		
Farmonova Mohinur Faxritdinovna.....		387
ФИЛОЛОГИЯ КАК ИСКУССТВО ПОНИМАНИЯ	Иноятова	Машхура
Мухаммадовна, Гафурова Дилбар Хакимовна.....		391
HECH KIM HECH QACHON UNUTILMAYDI (Ushbu maqolani bobom ikkinchi		
jahon urushi qatnashchisi Tillayev Qurbonalining porloq xotirasiga bag'ishlayman)		
Maxamadov A.M.....		395

References

1. Aristotle, On interpretation. Whitefish, Mont. Press, Kessinger, 2005. -48p
2. Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "pictography." Encyclopedia Britannica, July 6, 2012. <https://www.britannica.com/topic/pictography>.
3. Feinberg, R. Scheider's Symbolic Culture Theory. Cultural antropology, Vol.20. Issue 3. 1979. -541 p.
4. Khakimova, S. I. (2021). Symbol formation in English and Uzbek. Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities, 11(11), 714-718.
5. Piercy, J., Symbols: A Universal Language. Michael O'Mara Books Limited London 2014. ISBN 978-1-78243-073-5
6. Merriam-Webster.com Dictionary, s.v. "pictography," accessed April 19, 2023, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/pictography>.
7. Oxford Advanced Learner's Dictionary 9th Edition, Oxford University Press, UK, 2015 www.oxfordlearnersdictionaries.com

POETIK NUTQDA XIAZM HODISASI VA UNING VAZIFALARI

Bekmurodova Zebiniso Erkinovna

*Alisher Navoiy nomidagi o'zbek tili va adabiyoti
universiteti tayanch doktoranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada stilistik figuralardan biri bo'lgan xiazm hodisasi o'zbek va fransuz tillarida qiyosiy asnoda tahlil qilingan. Poetik nutqda xiazm hodisasining vazifalari grammatik, semantik va fonetik jihatdan klassifikatsiyalarga ajratib ko'rib chiqilgan. Shuningdek, xiazm hodisasi turli fransuzcha va o'zbekcha misollar tarjimalar asosida xulosalar chiqarilgan.

Kalit so'zlar : Xiazm, stilistik figura, semantik, sintaktik parallelizm, grammatik xiazm, fonetik xiazm.

Xiazm nafaqat bir asar kontekstida, balki alohida muallifning butun ijodi kontekstida ham nisbatan past chastotaga ega. Hech bir asarida antiteza, takror, sintaktik parallelizmdan foydalanmagan yozuvchini tasavvur etib bo'lmaydi, ma'no jihatdan murakkab xiazmalar, hatto undan ham ko'proq xiazmik birikmaga ega bo'lmagan mualliflar juda kam.

Xiazm nutq figurasi sifatida tan olinishi uchun vaqt kerak bo'ldi. Darhaqiqat, qadimgi ritorika qo'llanmalarining hech bir muallifi bu haqda eslatib o'tmagan. Biroq, xiazm hali ham keng tarqalgan nutq figurasi sifatida tasniflanmagan, ayniqsa diniy matnlarda. Xiazm asosan, ikkita gapdan tashkil topgan matn ko'rinishlarida uchraydi. Xiazm «X» harfi

shaklida namoyon bo'luvchi uslubiy vositadir. Ikkinchi gap birinchi gap komponentlarining teskari tarzda joylashuvidir. [Mirzayev, I.K, 3] Bunda yozuvchining asosiy maqsadi ikkinchi gapda berilgan bo'ladi. Birinchi gap ikkinchi gapdan anglashiladigan ma'noni bo'rttirib ifodalashga xizmat qiladi.

Masalan: Shijoatli bo'l. Biroq andishasiz bo'lma.

Andishali bo'l. Biroq shijoatsiz bo'lma. (O'. Hoshimov).

«Xiazm poetik nutqda quyidagi vazifalarni bajaradi: 1.Uslubiy-semantik vazifa. Bunda ikki komponent mazmuni o'zaro zidlik kasb etadi yoki aksincha, bir-birini mantiqan to'ldiradi. 2.Ekspressiv vazifa. Bunda o'quvchi yoki tinglovchiga zavq bag'ishlash, fikrni tez va uzoq vaqt esda saqlab qolishiga xizmat qilishi nazarda tutiladi. 3.Evfonik vazifa. Xiazmni yuzaga keltirayotgan bo'laklar o'zaro o'rin va vazifa jihatidan almashinganda ohang ham shunga mos ravishda almashinib boradi.»[Mamaziyaev O.X, 1]

Xiazm adabiy matnda quyidagi funksiyalarni bajarishi mumkin.

- taqqoslash va farqlash uchun vizual vosita sifatida, umumiylikni turlicha va umuman o'xshashlikni ta'kidlash vositasi sifatida;
- sxemalashtirish va falsafiy umumlashtirish vositasi sifatida;
- ma'lumot va hodisalarning ichki nomuvofiqligini ochish vositasi sifatida, paradoks yaratish vositasi sifatida;
- nozik nyuans usuli sifatida;
- dramatik, shok samarasini yaratish vositasi sifatida;
- epataj, uzoqlashtirish vositasi sifatida;
- komik samaralarni tashkillashtirish shakli sifatida.

Xiazmning yorqin tuzilishi, uning aniq mulohazani aks ettirishi, zero, bu shaklning darhol ko'zni qamashtirishi va osongina o'ziga xos tuzilishga ega bo'lishi undan foydalanishni qiyinlashtiradi. T.G. Vinokurovning fikricha uning mavjudligi yuqori tartibli sabablar - xilma-xillikka intilish, evfoniya va ekspressiv uyg'unlikka bo'lgan ehtiyoj bilan shartlanmagan bo'lsa, xiazmni ahmoqona stilistik unsur sifatida qabul qilish mumkin edi [Vinokur T.G, 4].

Ushbu maqolada xiazmdan stilistik foydalanishning ko'plab holatlari mualliflar tomonidan qattiq va ayni paytda moslashuvchan tuzilishidan qanday rang-barang ko'rinishlarni olishlari mumkinligini aniq ko'rsatib beradi.

Xiazm elementlarni parallel ravishda joylashtirish va shu bilan qarama-qarshi effektlarni, sabab va ta'sir aloqalarini yaratishga imkon

beradi. Masalan: Takrorning yana bir ko'rinishi xiazm deb ataladi. Xiazm ikki qismdan iborat bo'lib, ikkinchi qism birinchi qismning teskarisi hisoblanadi:

Uzun tunlar bunchalar mahzun,

Mahzun tunlar bunchalar uzun... (I.Mirzo)

Mumtoz adabiyotimizda takrorning bu turiga alohida san'at sifatida e'tibor beriladi. Quyidagi misolda birinchi baytning har bir so'zi ikkinchi baytda o'zgarishsiz holda teskari takrorlangan. Ham ohangdorlik, ham poetik jihatdan mukammal kompozitsiya yuzaga kelgan:

Balodur manga hajring, davodur manga vasling,

Itobing manga ofat, hadising manga darmon.

Darmon manga hadising, ofat manga itobing,

Vasling manga davodur, hajring manga balodur.

Bunga misol tariqasida fransuzcha misollrni ham keltirib o'tishimiz mumkin.

"Celui qui s'élève sera abaissé,

et celui qui s'abaisse sera élevé

"O'zini yuksaltirgan kishi kamtar bo'ladi,

o'zini past tutgan yuksaltiriladi".

Keyinchalik xiazm hodisasi she'riyatda keng qo'llanila boshlandi, chunki u yaratadigan ritmik effekt, kutilmagan parallelliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

Ayniqsa, romantiklar ushbu figurani qadrlashdi va ishlatishdi, bu ularga turli elementlar orasidagi muhim kontrastlarni ko'rsatishga imkon berdi. Gyugo ham o'z asarlarida xiazm va uning turlarini bir necha marotaba qo'llaganini quyidagi misollarda ko'rishimiz mumkin.

Xiazm - ko'zgu vazifasini bajaradigan elementlarni yig'adigan nutq shakli: sifat va otga, masalan, ot va sifatga javob beradi. U ko'pincha BA/AB modeliga asoslanadi, bunda A ot va B sifatdosh bo'lishi mumkin va aksincha.

Ushbu konstruksiyaning parallel ta'siri yanada aniqroq, chunki ot va sifat bir xil, ular hozirgina teskari bo'lgan. Bundan tashqari, aynan shu inversiya xiazmni xarakterlaydi. Agar biz AB / AB tizimida ishlaydigan jumlani topsak, u xiazm emas, balki parallelizmdir.

Lug'atimizning ta'rifidan ko'rishimiz mumkinki: xiazm - bu "parallel yoki antiteza hosil qilish uchun jumlaning ikkita a'zosining simmetrik qismlarida atamalar tartibini o'zgartirishdan iborat nutq figurasi. »

Xiazmning bir necha turlari mavjud. Grammatik xiazm, semantik xiazm va fonetik xiazm. Xiazm ishlatilgan so'zlar bir xil grammatik xususiyatga ega bo'lsa (ikkita ot, ikkita sifat, ikkita qo'shimcha ...) grammatik deyiladi. Misol uchun, Maksim de la Roshfukoning ushbu jumlasini keltirishimiz mumkin: « On passe souvent de l'amour à l'ambition, mais on ne revient guère de l'ambition à l'amour. »,

“Biz ko'pincha sevgidan shuhratparastlikka o'tamiz, lekin biz shuhratparastlikdan muhabbatga deyarli qaytmaymiz”. Bu erda barcha atamalar otlardir. Agar atamalar bir xil semantik maydonga ega bo'lsa, biz semantik xiazm haqida gapiramiz. Shunday qilib, Gyugoning:

“Un roi sang en bas, en haut mortait un dieu” misrasida joylashuvga asoslangan ikkita atama (“en bas”/“en haut”) ta'kidlangan. Bu qo'shilish keyinchalik "qo'shiq aytish" va "o'lish" fe'llari o'rtasidagi qarama-qarshilik bilan yo'q qilinadi, bu esa ma'lum bir yorilishni keltirib chiqaradi, bu xiazm tomonidan ruxsat etilgan ta'sir. Xiazm ham grammatikdir, chunki "yuqorida" va "pastda" bir xil tabiatdagi atamalar, shuningdek, "shoh" va "xudo". Biz, shuningdek, "xudo" va "shoh" ni solishtirishimiz mumkin, ular ayniqsa yuqori raqamlarga tegishli.

Nihoyat, xiazmning oxirgi turi, nomidan ko'rinib turibdiki, o'xshash tovushlarga asoslangan fonetik xiazmdir. Misol uchun, Jan Koktoning jumlasini fonetik xiazmdir:

« Je préfère les assauts des pique-assiettes aux assiettes de Picasso. »

ADABIYOTLAR:

- 1.Mamaziyayev O.X. O'zbek poetik nutqida xiazm va gradatsiya. Filol.fan.nomz...dis.avtref.- Farg'ona, 2004
2. Квятковский, А.П. 1966. Поэтический словарь.
- 3.Mirzayev, I.K. 1992. Проблемы лингвопоэтической интерпретация стихотворного текста (на материале современной узбекской поэзии). Дисс.д-ра филол.наук.
- 4.Винокур Т.Г. 1980. Закономерности стилистического использования языков единиц. Автореф.дисс.д-ра.филол.наук.
5. М. Omonturdiyev, J. 1971. Sintaktik takrorlar. // O'zbek tili va adabiyoti.

THE FUNCTIONING OF A FAIRY TALE AS ONE OF THE VARIETIES OF FOLKLORE TEXT IN ORAL FOLK ART

Giyosova V.A.,

*teacher of the Russian language department,
Fergana State University*